Жима БугӀа

Лене Майер-Скуманц / Салваторе Шиашиа
Масхудова Лиза (гочдархо)

Мацах хьалха, маца адамаш а акхаройн хила юкъара мотт, ехаш хила хьунах Сийна Льамнаш тӀехъах Жима БугӀа. Иза яра игура жима ялха вошана-а йишана-а юккъех, цо тӀаьхьара дӀатесира ден цӀа. Дас-Нанас-Ӏамира иза йогӀа, дехки леца а маьлхан ваннашках лийча. ТӀаккха Дас-Нанас хьехам бира: «Жима БугӀа цхьаннах кхера ма лолах! Малха дуьнене хьажалах.»

«Жима яц со?» -йистхилира Жима БугӀа. БугӀай Дас-Нанас зӀокарш дӀа-схьа хьийзойна елира: »Сийлахь-йокка БугӀас ларъер ю хьо хьа некъ тъехь! Бакъонаш хьона хаъ: Хьайн даар чехка делахь тӀакхьа чомехь хирду из. Хьора малх хьажна дех йоккаена хилалахь, мела гӀийла из балахь. ЙогӀа Ӏама, йогӀаш, кхин кхузахь ала хума дац» Жима БугӀас корта дӀас-схьа хьовзира, дика ше дег-ненаг дӀасахьежира. ТӀаьхьара дуткъа цӀогӀа тохна, хар-а дина ойгӀаелира иза.

Сийна Льамнаш тӀехъах йолу хьун акхаройх юзна яра. Новкхахь кӀаддъелла Жима БугӀа, садаӀа охьахиира тӀулгийн ирзу тӀе. Малхан дьохала йирзича, са паргӀата делира цьуна. Уллов,БугӀан гена доцуш Акха Цицк дара малхо бохьбина тӀулгий тъехь садаӀаш. Ше хаза цӀога ластина, Жима БугӀа йолчу аӀгор сахьежара иза:

«БугӀа! Ма дика ду суна хьо гина. Алах сьога: Муха ду иза Сийлахь доккха –Акха –Цицко ша-а кьуйге дерзадайтара?» Из муха ду?» -хьетира цецъяла Жима БугӀас. »Селхана Сийна Льмнашкар хь тӀе кхачалца дахар со. Цигахь адамаш кхоьллина гӀишлош яра.Уьш яра тӀулгах а дечигах йина, гондахь зьокар дахни дара дьажаш. Царах мерза хьожа йогӀура. Со меца дацар, царга хьажа льаар суна. Ше-а гӀишло хьалхахь стаг вара хиъна, цуьнан

гоьлаш тIехь цицка дара. Из хаза паргIата цу стага гоьлаш тIехь ша шарьдайтуьш дара. Бррр! Из муха хила мега?« -элира Акха Цицкас.

Жима БугIас Цицкан дьохал йирзина элира: »Суна ху хаъ?« Акха Цицка бIаргашкар можIа серлоIа делира.

»Хьуна хьунда цахьа?« -хатар дира Цицкас. »Хьо БугIа яц? БугIанаш хьекъале ма ю масоIа хатаран дала жоп ма ду цера!» «Из сунам цахаар», кхераяла елира Жима БугIас. ТIакха хьо хьунда Iаш ю?» -елира Цицкас. »ЭхIа ду хьуна, яло да гIо!»

Жима БугIа цецIа яла, ше-а тIемаш нисъдина йогIа елира. Новкхахь шуьйра гIа долуш дитт карира БугIан. Лохарча гIа тIе хиира иза ойланаш я. ТIакха деза тIеми гIовгIа елира, Жима БугIан йистяхь нисъелира ТIаус. ГIа вахIа дазделира цьуна дегIа дозала. »ЙогIа хьунда цахIа тьеа суна, йидуш санIа дикIа! Эй милаву хьузах! Жима БугIа, са цIа ду хьара. »Бехк цабилар деха!» -елира Жима БугIас. ТIаус ше-а хаза цIога нийсIа дина, БугIан юхъIахь вахIахиира.

ТIаусас елира: »Са хьога хатара дара Жиманиг: Сийлахь - йоккха - ТIаусас дукха дитташ хьуна цадалла тхIуна, тхIа паргIатона?» «Ах, ах?» -цецIа елира БугIа. »Жиманиг са цIога гой хьуна цьуна паргIато еза. Хаза шуьйра гIа долу дитташ деза суна. Хьокха хьунах ишта кепа дитташ къезга ду.» «Хьа долуш ма цхъаъ дитт» -элира БугIас. »Суна кхоъ, диъ дитт дезара «-мохь эккийтара ТIаусас. »Жоп да суна: цу хьуман гIайгIа хьуна ца бина?!» «Суна цахаьа?!», -элира БугIас. »Муха цахьа?!» -тIе човхъира ТIаус. «Хьуна цахьа? БугIанаш дерриг хьума хаьа дезаш ма ю?!» «Сунам цахаара дерриг хаъдезаш со ю.» -элира БугIас. »Жима Iовдал, хьо бакъ БугIа яц!» -кIа-кIа дира ТIаусас. »Эхь ца хета хьуна, йогIа ялоа дIа. »Жима БугIа ТIаусах кхераяла дIа яхар.

ТIакха цьуна тарх карийра, цу тIехь садаIа, ойла ян охьахиира из. »Суна хьуна хаъ деза дерриг хьума?» -ша шега хатар дира БугIас. »Акха Цицкас хьуна хъеха дора Сийлахь-доккха Акха Цицк,ТIаусас хьуна йица Сийлахь –йоккха ТIаус, БугIа маю Сийлахь-йоккха, дерриг хума кхоьлинар?» Малха дIа буза Сийна Лаьмнашках. Суйирена лепа седа съхьакхитира, бутт дитти боххьехь кхьозуш бу. Жима БугIа буьйсанан серлона доьхал йирзина Iаш яра. »ХIала-гIатта!» -цIийза аз хезира БугIан. ДIасахьежир Жима БугIа, Биндолик гира цьуна. Из дара Iункар пенIа тIехь кхозуш. ТIаьхьара кога пIелг маIарш ца чIогIа лаца цо тарх. Биндолик ше дегIан даътта шардеш дара.

»Ой ма вон хьожа ю» -элира БугIас. »Хьожа вон ю соьх» -реза хилира Биндолик. »Цьунах со хьа даар ма дац. Хьо БугIа маю юй? Жимам ю хьо, бакъ БугIа юй хьо? БугIа хьо ялахь хьо дерриг хума хъовш хила еза. Са дара хьога цхьаъ хатара «-элира Биндоликас. »Со кхетаме кхоллина ду. Буьйсана сайна хьашт долу хума лаца ло соьга. ХIор шеран цхьаъ кIорни хила йишю са. Кхечу акхарой дукха тIаьхье кхио.
Хуна Сийлахь-доккха Биндоликас суна дукха тIаьхье ца ло?»

«Иза суна цахаъ», -жоп делира Жима БугIас. Биндолик цецдаьлла хьажар БугIаг. »Хуьна из цахаъ? Со ца теша.» «Суна хаам цахаъ» -элира БугIас. »Мила ву иза хаъ дезаш, хуьна ца хиича?» -гIийла хатар дира Биндоликас. »Цу хуман йола еха? Цу хуман жоп дала хейча юхаёгIар юй хьо?» «Дика ду« -чIеачIер Биндолик, шеа тIемаш нисIадина ойгIа делира буьйса югIа. Цунна тIехьа дукха биндоликаш хьитина бьуйса Iукхъе дIадайра.
Жима БугIа Iийра цанна тIеха хьожуш.

БугIа гIейгIане яра, тIаккха шега мацалла хааелира. Са хилац дехки льуцуш, дьойуш,буьйса юьззира. Ша юзча цхьана дехке хатара дира цо: »Дехка жоп да суна: Вай кхьоллинар мила ву?» ЖимIа хан ялча, лаьтта бухара цIийза аз хезира бугIан: »Сийлахь-боккха Дехка бу, кхи мила хира ву? Хуьна цахаъ иза? Соьга хуьна хетта ах! Тешнабехк ба гIерта хир ю хьо? Iургар со ара бакха гIерта хира ю хьо? Буц юуш ялара шу бугIанаш», -элира дехкас. »Ялта дууш хуьна яц те» -хар дира Жима БугIас.
»Ялта тхуна ду», -цийзир дехка.

Жима БугIа йогIа елира шен садаIа меттиг лаха. »Ху, ху, ху,со хуьма ховш яц»-элира цо. »Со хуьма ховш яц, суна хаъ,со хуьма ховш яц.» Гена лахахь цуьн тIехула шершар чIагаран кепара цIоги мокха стомма IиндагI. »Ах хIун до!» -бур-бур ал аз делира. »Цхьацуьрг дуткъа, маж масал хаар долуш ду.» Жима БугIас корта хьовзийра массоа агIор.

«Ас Iамор ду» -хар ала наб кхетери бугIан.

Iуьйренаш цIийяларца, Жима БугIа самаяьллира хазахеташ керла серлона. »Хьу карор ду суьна тахана, хьу Iемар ду суьна?» -шега хатар дира цо. Ше тIемаш нисъадина, гIовгIа йоцуш сиха йогIа элира Iуьйренан хьун тIехула Сийна Лаьмнашка IагIор. Шен бухахь гира цуна чопа яла, лепа татол, лоха йогIича гира цуна адаман гIишло, Акха Цицко ийцина. Гонах дерриг а тийна дара,шиъ котам бен яцара латта кегош.
Гена, лахахь татол уллохь адамай аз дара декаш.
Жима БугIа аз тIе йогIира цунна гира зуда хи тIе ена.

БугІас цІазамийн коллте хиъна хар дира: »ХІа хаза аз ду – дуккха-а тоьлу сан азал.» Зуда бугІаг хьежан елаелира. ТІакха из бугІан тІеирзира: »Дагалаца, цьаъ дикалла массера хилча. Сингаттаме хирдара тІе латта? Хьо, масала, гуш а хезаш сол диках ю, йогІар цадицуш.»
«Ах илли хуьна ола?» -хатар дира Жима БугІас.
»МостагІчух доза лардаш ю хьо, Іаържа шоршал санна?»

«Илли элча болх дика бало», -жоп делира зудчо. »Наг-наг-гахь ас локху Сийлахь деррига кхоьллина Нанан.« »Иза мичахь ехаш ю?» -хатар дира Жима БугІас. »Массо а меттехь ю» -жоп делира зудчо. »Адами бІаьргашна ца го иза, малх, бутт, седарчи бен хаз цаё цуьна коч...»
«Ас дуьйцу хуьна Сийлахь - деррига - кхоьллина чІарах лаца?»
шабар-шабар дира Жима БугІас.

«Из биллгал халахетар дац Сийлахь Нанан. Цунна деза ше кхолар», -элира зудчо. »Ас цуьнга дукха деха. ХІусама тхов латто алла деха ас, са бер а соа унах цІена хилита деха ас, са котмай дукха тІаьхе хилита деха ас!» «Ах сагатдой кханенна?» «Иза массара да деза», -элира зудчо. »Хаъай хуьна хир ду те тахна догІа? Сунна меттан лоччарш якъаеллита лаар.» «ХІаваъх догІан хьожа яц», элира Жима БугІас, тІехъара, дуткъа цІогІанца мох тохна йогІира татол тІехула.

Дийнна дена малх лепа, Жима БугІа маьлхан ваннашках лича. Дикка ойла ян хан яра цьуна. Суьйрена иза Сийна Лаьмнашка кхечира. Буьйса тІекхеча, цунна гира дитташ юккъьех къега серло, дашо седанах терра долуш. Иза цу серлона тІе яхара. Из дара жими диттах дина ца. Чур ара догІашдолу серлоне гулдала полорчи дара. Жима БугІан хазахитира и серло. Майра яла юхье яхара из цу цІана, йовха серло хазахетара цунна, тІакха лекхира цо бугІанай безамана илли. Хар деш,хур деш, гІадьехара из. «БугІа са кора сагьах», тІена аз делира.

»Марша ІогІила!» Жима БугІа гондах хьежира, адама лохуш.Из вара воккха стаг. Жима БугІас хатар дира воккха стагаг:
»Хьо хІун деш ву кхузах?»
«Де доца дара суна, йоьшуш ву со, лампан серлонга. Хара кинишка Сийлахь-волу-дерриге-кхоьллина-Дех ласна ю».

«Из мичахь вехаш ву?», хеттира бугІас. »Массо а меттехь ву», жоп делира воккха стагас. »Дуьнен паччахьаллгІа ву, неха дагнашкахь ву, амма са бІаьргашна ца го из.» «ХІумаъ дьохи ах тІаьхена?», хеттира Жима БугІас. »Хаъ-доьха», элира воккха стаго. »Амма дукха дІаяла хьенах ласна дьоха

ас. Дукха дара дIадахна дахарех цо тидам ца бина.
Цу хьуман синтем бац суна».

«Ас дийцича буьйсана полларчишна хаъ-Сийлахь-дерриге кхоьллина полланах ласна...» Воккха стаг велавелира дог лозарца. »Кхеча агIор дагалацам хир ма бац цера Сийлахь-волу Дех?» «Татол улловра зудчюна ма бац кхи дагалацам, Сийлахь-йолу Нана бен?»
Воккха стаго хьаж хебаршка дахъитира.

»Ас цунна дукха дийсна Сийлахь волу Дех ласна, амма ерна ду из. Амма со теша иза багIадолчонна тIеха кхир ю.» «Халахетти Сийлахь Дена, зудчо цуннах, Сийлахь Нана алла цIе яккхеча?» хатар дира Жима БугIас. Воккха стаго дукха ойла ийра. »Из тамашийна хаттар ду... Ишта ца хета суна-м Сийлахь-Да дика ву. Ас ойла ё иза суна жимIа хала хета...» «Сагат ма де цунна», элира бугIас, тIехаленна хар дина ойгIа елира из кхин дIа.

ШолгIачу дийнахь Жима БугIа яхара юхаъ татол уллов. Бер гира цунна. Хьи чу когаш деркина чIеришка хьожуш дара из, цунна голаш тIехь цицк дара. Беран тIе кхета дара малхан серло, хьи тIе,тIулгана а бацана тIе дара серло кхета. Жима БугIа меллаша охьалахъ ялира беран уллов. Цунна сирла бIаргашна дика гор: бер цицкан кьуг хъокхуш дара. Цицк массо хьума дицъадьяла Iаш дара. ТулгIе лепаш яра.
БугIан массо хума хазахетара.

Хаъ те беран мила ву зовкхе хьал кхоьллинарг, а лакхара охьа малх баийтинарг? Хила мега, беран цIе цахаъ цьуна,амма из хиъна Iаш дара марзо йоцуш хIинцалерачу хенахь, Жима БугIан къаьсташ хаалор иза. Кхана, лама, лараме дац. Селхана, стомарлера дара гена дIаяьлча хеньах, амма из хIумма а доцург ду. Жима БугIас корта дасха хьовзийна массера цIераш дага яитира, Сийлахь алла техькина йолу. »Хьо Сийлахь-дерриг кхьоллина-БугIа, Сийлахь-Акха-Цицк, Сийлахь-ТIаус, Сийлахь- Биндолик, Сийлахь-Нана, Сийлахь-Да, хьох иштта Сийлахь-къайле-алла-мегар ду, хаддаза цхьаьна йолу», хише азнац элира БугIас. Акха Цицко цхьаъ бIарг схъабиллина, бугIай агIор хьежира. »Хьуна дац», мIаьу элира цицко.

Малх чубузарца Жима БугIа юхаоьрзу хьунах. Цо дехки Iург льехна чу мох тьухира: »Ху, ху, ху! Массо еха дийна хума дийна хуман хьесапехь ю! Шу ялта-а ду дийна ницъ болуш.» Из ойгIаелира кхин дIа,цунна кхьитира биндолик. »Ма дика ойгIу хьо», элира Жима БугIас. »Ах гай чох цхьаъ берал сов бер лелош делах хьо иштта атта ойгIалурдацар.» «Хила мега», реза хилира биндолик. Жима БугIа, ТIаус еха дитт уллов кхечира. »ГIила

миска», алла ойла ийра бугIас. »Хьуна деза докха дитт, котмих теръялахь.»
Кхин дIа гира цунна Акха Цицк, шьура гIа тIех Iаш.
Цьуна бIаргаш лепаш дара Жима БугIа гича.

«Хьекъалечу енай хьо?», хатар дира цицко. »Со жима ю, со хьинца Iама еза», шибар-шабар дира бугIас. »Суна цицк гира шена къуг хIекхитуш, беран гIолаш тъехь Iаш, хьи чур чIеришца бала бацар цунна.» «Хезна дац», алла хар дира цицко. «Массера хьумнаш цъхаъ делах сингаттаме хир дацара?», Жима БугIас. »Вон ду, Сийлахь-къайлес, ах Сийлахь-Акха Цицк ду алла цIе тилланач ишта бе-берсалла кхоьллина?» Акха Цицк дист ца хилира, а Жима БугIа кхин дIа ойгIаелира.

ТIаьххьара а иза да-а, нана-а дехаш долу диттаг хьажа яхар. БугIанаш хар дира вовшехкхетар даздеш. »Дукха хьума Iамай ах Сийлахь-БугIагар?» «Хаъ, дукха», реза хила жоп делира бугIас. »Хара юкъар ас массарга из дицур ду.» «Дица из са, жима-ниг», алла хур дира нана-бугIас. Да-бугIас элира: »Адамашца хьуна хала хир ду. Хан-ханнах ца теша уьш.»
Жима БугIас корта ластира:
»Со дукха лелар ю, сьох тешаш вериг каролац», алла хар дира цо.

ЧАККХЕ